

**MEDIAMATNLARDAGI INTERTEKSTUAL BIRLIKLARNING TIL XUSUSIYATLARI
(reportaj va intervyu janrlari asosida)**

Azimova Madinabonu Qurbonali qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22055575>

Annotatsiya. Ushbu bu maqolada mediamatnlarning janr jihatdan turlari, tilshunoslarning turli xil qarshlari ochib berilgan. Bundan tashqari, mediamatnlarda soʻz va gap shaklidagi intertekstual birlikning til xususiyatlari tahlil qilingan. Maqolada reportaj va intervyu matnlarida sarlavha, maqola kabi intertekst haqida maʼlumotlar keltirilgan.

Kalit soʻzlar. Mediamatn, intertekstuallik, matn, gap, reportaj, intervyu, sarlavha, maqol, aforizm, soʻz birikmasi.

Abstract. In this article, the types of media texts in terms of genres, various objections of linguists are revealed. In addition, linguistic features of intertextual units in the form of words and sentences were analyzed in media texts. In the article, the text of the report and interview contains information about Intertekst, such as the title and article.

Key words. Media text, intertextuality, text, sentence, reportage, interview, title, proverb, aphorism, phrase.

Абстрактный. В данной статье раскрываются типы медиатекстов с точки зрения жанров, различные возражения лингвистов. Кроме того, в медиатекстах были проанализированы лингвистические особенности интертекстуальных единиц в виде слов и предложений. В статье текст репортажа и интервью содержит информацию об Интертексте, такую как название и статья.

Ключевые слова. Медиатекст, интертекстуальность, текст, предложение, репортаж, интервью, заголовок, пословица, афоризм, фраза.

Matn-mazmun va lisoniy birliklar yordamida mantiqiy va grammatik ketma-ketlikda biri-biri bilan bogʻlangan gaplardan iborat tuzilma. Matnlar uslubiy jihatdan xoslangan boʻladi.

Masalan, ogʻzaki, rasmiy, publitsistik, ilmiy, badiiy va boshqa turlari boʻlishi mumkin.

Publitsistik usuldagi matnlarni mediamatnlar sifatida qabul qilamiz va unday matnlar ham ogʻzaki yoki yozma shaklda axborot yetkazib berish vazifasini bajaradi. Bunday matnlar turli xil til xususiyatlariga va til xodisalariga ega boʻladi. Shunday belgilardan biri mediamatnlardagi intertekstual birlik hisoblaniladi.

Mediamatnlarning janrlari sifatida quyidagilar belgilanadi:

- Yangiliklar- ogʻzaki va yozma shakllari mavjud
- Reportaj- voqeyiy reportaj, sport reportajlari
- Matbuot reklamalari- feleton, pamphlet, taqriz
- Informatsiya
- Hisobot
- Sharh
- Maqola

Mediamatnlarning bunday janrga ajralishi tilshunoslar tomonidan turlicha izohlangan.

Tilshunos Saodat Shamaqsudova oʻz ilmiy ishlarida mediamatnlar toifalanishini turli yondashuv asosida tiplarga boʻlib chiqadi. Yaʼni:

- Mediamatnlarning tuzilishiga ko'ra
- Qabul qilish usuliga ko'ra
- Faoliyat turlariga ko'ra
- Mediamatnlarning uslubiga ko'ra
- Diskursiga ko'ra

Demak, mediamatnlarning turlari o'zining til xususiyatlariga ega. Bunday matnlar ham og'zaki va yozma ko'rinishda mavjud bo'ladi. Mediamatnlarda matn kategoriyalaridan biri "intertekstuallik" alohida ahamiyatga ega.

"Intertekst – bu matnlarning asrlar osha rivojlanib kelayotgan majmuasidir; bu majmua yo ideal yo virtual saviyada yo kitob darajasida mavjud bo'lib, o'ziga xos doirani tashkil qiladi.

Ahamiyatli tomoni shundaki, doira ichida matnlar yaratilishi vaqti, o'z janri, ma'no va mazmun yetkazish usuli, qo'llanish yoxud tatbiq qilinish sohasi, eng muhimi, tillar bo'yicha guruhlariga ajratiladi" – deydi N.N.Belozerova [Belozerova, 1999]. Intertekstuallik haqida M.Xomidova o'z ilmiy ishida rus olimasi N. Fateevaning badiiy matndagi intertekst turlari sifatida keltirgan birliklarni izohlab beradi. Ularga quyidagilar kiradi [Xomidova, 2023]:

1. Allyuziya
2. Reminissensiya
3. Epigrafi
4. Sarlavha
5. Havola (sitata)
6. Aforizmlar
7. Maqol, matal [Xomidova, 2021]

Maqolada quyida keltirilgan intertekstual birliklarning reportaj va intervyu matnlaridagi o'rni haqida fikr yuritamiz.

Reportaj –fransuz tilidan olingan bo'lib, "xabar bermoq", "xabardor qilmoq" degan ma'nolarni anglatadi [Shomaqsudova, 2018]. Ushbu janr nutqiy qurilish shakllariga nihoyatda boy. Reportajda voqea tasviri muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun ham voqeani tasvirlaganda bo'yoqdor so'zlar, o'xshatish va sifatlashlardan keng foydalaniladi. Janrning xususiyatlaridan biri shuki, ta'sirchan, ko'p ma'noli so'zlar, so'z birikmalari ko'p ishlatiladi. Ushbu holatlarni ifodalashda, asosan, gap shaklidagi intertekstual birliklardan foydalanishimiz mumkin. Misol uchun, so'z va gap shaklidagi sarlovha misolida reportaj janridagi intertekstual birliklarni quyidagicha izohlash mumkin.

So'z shaklida	So'z birikmasi shaklida	Gap shaklida
"Xitoyda"	"Virus iskanjasi"	Barchamiz bir oiladek bo'lib qoldik
"Koronavirus"	"2019 yil"	Noma'lum kasallik tarqalmoqda

Ushbu misollar reportaj janrida sarlovha vazifasini bajargan va ularning umumiy mazmuni "Virus"ni ifodalagan. Bunday sarlovhalar reportaj janriga xos bo'lgan til xususiyatlarini ochib bera oladi. Reportaj matnlarda gap shaklidagi intertekstual birliklarga maqollarni misol qila olamiz. Bu birliklar bo'yoqdorlikni, ta'sirchanlikni ifodalaydi.

Misol uchun, *“Toshlar orasida o‘sayotgan gul”*, *“Bo‘zchi belboqqa yolchimaydi”* kabi birlik Jizzaxning G‘allaorod tumanidagi toshlar orasidagi uy haqida tayyorlan reportajda uchraydi.

Matnda birlik bir- biriga bevosita ishora qilib kelgan.

Mediamatn janrlariga kiruvchi intervyu matnlari ham o‘zining til xususiyatlariga ega.

Dilfuza Shonazarova *“Intervyu matnning diskursiv tahlili”* nomli nomzodlik ishida janr xususiyatlarini izohlab bergan.

Intervyu - inglizchadan olingan bo‘lib, *“uchrashuv”* degan ma‘noni ifodalaydi. Matnlar asosan dialog shaklda tashkil qilinadi [Shonazarova, 2024]. Bunday mediamatnlarda havola, aforizm, maqol, matal kabi interteks birlik ko‘p qo‘llaniladi. Misol uchun, Alisher Qodirov o‘z intervyusida til haqidagi *“Til- millat ko‘zgusi”* kabi maqolini qo‘llaydi, bu birlik Muhammad Raufxon bilan tashkil qilingan intervyu uchun sarlavha vazifasini bajargan (2019-yil 14- may).

Intertekstual birliklar mediamatnlarda kam uchraydi, asosan, badiiy matnlarda asar g‘oyasini ochish, qahramon holatini tasvirlash, voqeani oldindan taxmin qilish uchun qo‘llaniladi.

Mediamatnlar uchun maqol, aforizm, sarlavhadan foydalanish orqali fikrni dalillash, isbotlash, ketma-ketlik, matn uslubini saqlash kabi belgilarni isbotlash uchun qo‘llasak xato bo‘lmaydi.

Demak, xulosa qilib aytganimizda intervyu va reportaj matnai o‘ziga xos til belgilariga ega.

Ular o‘zlarida ma‘lum belgilarni saqlab qolgan. Intervyu matnlarida to‘g‘rilik, aniqlik, dalillarning ishonarli bo‘lishi muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari matnlarning ta‘sirchanligini, so‘zlarning emotsional jihatlarini intertekstlar orqali ko‘rish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Хомидова М. Бадий матн перцепциясида интертекстуаллик. PhD илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. – Т., 2021.
2. Xomidova, M. (2023). INTERTEKST TUSHUNCHASI, TADQIQI VA TURLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(4 SPECIAL), 902–908. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/2958>
3. Xomidova, M. F. (2019). The problem of intertextuality in modern linguistics. *Central Asian Problems of Modern Science and Education*, 3(4), 259-263.
4. qizi Xomidova, M. F. (2019). INTERTEXTUALITY AND LITERARY TRANSLATION. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 1(6), 309-311.
5. Toshaliyev I., Abdusattorov R. Ommaviy axborot vositalarining tili va uslubi. – T.: Universitet, 2006.
6. Shonazarova D. Intervyu matnning diskursiv tahlili. PhD ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiyasi. – T., 2024.
7. Shomaksudova S, Israil M. OAV da yozma matn. – Toshkent, 2018.
8. Белозерова Н.Н. Интегративная поэтика. – Тюмень, 1999.